



---

---

## Рецензії

---

---

Михайло ГЛУШКО

### З ГЛИБИН НАРОДНОГО ДОСВІДУ

**Ігнатенко І. Народна медицина Середнього Полісся: традиції і сучасність (на польових етнографічних матеріалах) / Ірина Ігнатенко. — Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. — 334 с. : іл.**

Народна медицина належить до тієї галузі народних знань, яка вже привертала увагу українських етнологів, фольклористів та мовознавців. Серед сучасних її знавців упізнаваним є ім'я Ірини Ігнатенко (Колодюк) — автора кандидатської дисертації та монографії «Народна медицина у традиційній культурі українців Центрального Полісся (остання чверть ХХ — початок ХХІ ст.)» (К., 2006), доцента кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензоване дослідження Ірини Ігнатенко є логічним продовженням попередніх наукових студій народної медицини поліщуків Київської, Житомирської та Рівненської областей, тобто Середнього Полісся, автохтони якого зазнали величезних втрат у різних сферах виробничо-господарської діяльності, матеріальної і духовної культури, громадського та сімейного співжиття тощо, зумовлені аварією на Чорнобильській АЕС у 1986 р. Окреслені терени України відомі нам не з публікацій, а як організатору, керівнику й учаснику більше десятка постчорнобильських історико-етнографічних експедицій, під час яких були зібрані автентичні польові джерела про різні ділянки традиційно-побутової культури місцевого населення. Зокрема, народні медичні знання вивчав тоді (у другій половині 90-х років) Андрій Шкарбан — етнолог-аматор з Черкащини.

Пропоноване дослідження Ірина Ігнатенко підготувала також на основі польових етнографічних матеріалів, передусім тих, які виявила і збрала особисто серед переселенців з радіоактивно-забруднених місцевостей Середнього Полісся, частково серед автохтонів Рівненщини. Крім того, авторка залучила значний корпус архівних джерел та опублікованих етнографічних матеріалів з досліджуваної галузі народних знань українців загалом і поліщуків зокрема. Значиться серед них й частково оприлюднений документальний матеріал, який записав уже згаданий нами А. Шкарбан. Інша, значно більша частина цього польового матеріалу, яка нині зберігається в архіві Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, на жаль, недоступна, причому не тільки широкому науковому загалу, а й учасникам постчорнобильських експедицій. Такий стан важко вважати нормальним явищем, бо в 90-х роках минулого століття українські народознавці ризикували своїм здоров'ям, жертвували дорогоцінним літнім часом (як правило, відпусткою) тощо не заради задоволення забаганок окремих са-

мозакоханих мінчорнобильських чиновників, а задля, власне, виявлення, фіксації і введення у науковий обіг нових етнографічних, фольклорних, мистецтвознавчих та діалектологічних джерел. Інакше кажучи, наукова громадськість України мала б уже адекватно зреагувати на неправомірні вчинки клерків від «науки» Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф.

Важливим здобутком І. Ігнатенко вважаємо опрацювання значної кількості наукової літератури, яка стосується, з одного боку, традиційно-побутової культури Середнього Полісся загалом, з іншого — народної медицини безпосередньо. Цю справу, у розділі «Історіографія і джерела» наявні також полісезнавчі праці, зокрема й автора цих рядків, які стосуються медичних знань поліщуків лише побіжно. Очевидно, відповідним способом авторка хотіла підкреслити цінність народознавчих досліджень українських етнологів, які побачили світ у постчорнобильський період.

Не викликають сумнівів структура монографічного дослідження І. Ігнатенко, належний рівень розкриття порушених у ній питань. Зокрема, дотримуючись окресленої мети та намічених завдань, а також обравши принципи системності й діахронії, критичного аналізу першоджерел тощо, авторка послідовно з'ясовує різні аспекти, пов'язані з народною медициною поліщуків: давні (традиційні) і сучасні погляди українців на знахарів та чаклунів, уявлення про джерела хвороб, лікувальні засоби різного походження (рослинного, тваринного, мінерального), способи лікування за допомогою слова та ін. Аналізуючи фактологічний матеріал та погляди попередніх знавців досліджуваної галузі народних знань, дослідниця досить часто висловлює власні міркування стосовно культурних реалій, порівнює та зіставляє їх з аналогічними явищами духовної куль-

тури інших етнографічних районів України, а також інших етносів (росіян, білорусів). Виваженими й аргументованими є загальні висновки монографічної праці І. Ігнатенко.

Основну (аналітично-дослідницьку) частину монографії органічно доповнюють «Додатки» — зразки численних замовлянь: від «ляку», «подвію», «пристріту», «данья», «уроку», «криксів», «золотника», «родива», «рожі», «крові» та інших недуг. Географія їх походження різна — майже всі терени Середнього Полісся, а самі народні замовляння дослідниця записала як від переселенців з радіоактивно забруднених місцевостей, так і від тих поліщуків, які після Чорнобильської катастрофи свій край не покинули. До речі, перечитуючи унікальні твори усної народної творчості, постає «крамольне» запитання: а де рецепти поліських лікувальних засобів рослинного і тваринного походження? Як засвідчує викладений у монографії фактологічний матеріал (розділ четвертий), у багатьох випадках такі рецепти були б наочним свідченням довголітнього використання різних засобів фітотерапії та продуктів тваринництва.

Текст рецензованої книжки супроводжує також багатий ілюстративний матеріал (переважно світліни різних знавців Полісся — автора монографії Ірини Ігнатенко, Олексія Нагорняка, Валер'яна Скібінського, Миколи Семенова та ін.), який допомагає досягнути неповторну ауру Поліського краю загалом і досліджуваних культурно-побутових реалій його носіїв зокрема.

Загалом же монографічна праця Ірини Ігнатенко «Народна медицина Середнього Полісся: традиції і сучасність (на польових етнографічних матеріалах)» є цілісним і цікавим за змістом дослідженням, яке вже користується попитом не лише серед фахівців гуманітарного профілю України (серед полісезнавців також), а й серед широкого читацького загалу.